

ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ. У ЛЕЩАТАХ ІМПЕРСЬКИХ МІФІВ

Національна історія будь-якого народу починається з народження її суб'єкта. Однак на 14-му році незалежності українська наука ще не утвердила в суспільній свідомості українців загально визнаної концепції україногенези. Ця ключова проблема лишається в лещатах імперських історичних міфів, між Сциллою давньоруської народності та Харібдою священної трипільської Аратти.

У 2004 р. минуло сто років з дня виходу у світ історичної за своїм значенням статті патріарха української історії М. Грушевського «Звичайна схема "руської" історії й справа раціонального укладу історії Східного Слов'янства» [1]. Вона знаменувала переконливу перемогу українських вчених у тривалому «споре южан и северян» за історичну спадщину княжого Києва [2].

Як відомо, питання культурно-історичної спадщини Київської Русі - ключова проблема історії Східної Європи. Державницькі традиції княжого Києва вийшли далеко за межі Південної Русі-України і в пізньому середньовіччі суттєво впливали не лише на становлення державних інститутів Великого Київського князівства чи козацької держави Б. Хмельницького, а й на формування Князівства Литовського та Московського царства. Реальна чи вигадана спадщина легендарних київських князів легітимізувала саме існування молодих державних утворень пізньосередньовічної Східної Європи (Литва, Московське царство) і давала підстави для експансії в багаті краї Південної Русі-України.

Усе це пояснює тривалість і гостроту дискусії за право на київську спадщину, що розпочалася між Південною та Північною Руссю («южанами и северянами»), за образним висловом російського історика) одразу ж після падіння княжого Києва під ударами татар. Однак наукових обрисів ця дискусія почала набувати лише у XIX ст. На його початку автор сентиментального роману «Бедная Лиза» і водночас «співець Російської імперії» М. Карамзін у своїй белетризованій «Истории государства Российского» сміливо трансформує етнонім «руський» в «російський» і безапеляційно називає Володимира Святого «князем російским», його дружину - «рос-

сийским воинством», а всіх південних русичів разом з киянами X ст. - просто «россиянами».

У середині XIX ст. інший російський історик М. Погодін спробував обґрунтувати надто сміливі етнологічні погляди свого попередника, який проголосив мешканців княжого Києва росіянами. За М. Погодіним, великороси спочатку мешкали у Подніпров'ї. Саме вони заснували княжий Київ і державу Русь, але після розгрому татарами Південної Русі 1240 р. відійшли на Верхню Волгу, де побудували Московську державу. Малороси нібито прийшли у спустошене татарами Середнє Подніпров'я з Волині та Прикарпаття лише у пізньому середньовіччі, тобто у XIV-XV ст. Таким чином, культурно-історичний спадок Київської Русі, як і династичне право на її землі, за М. Погодіним, нібито повністю належало великоросам та їхнім правителям - московським Рюриковичам.

Концепція М. Погодіна різко загострила дискусію за київську спадщину між українськими та російськими інтелектуалами. Протягом наступних 50 років у ній брали участь практично всі провідні історики, етнографи, мовознавці з обох сторін, зокрема, з української - М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, М. Драгоманов, М. Дашкевич, О. Потебня, А. Кримський та ін. Їхні аргументи були настільки переконливі, що на бік «южан» поступово переходять російські колеги К. Кавелін, О. Пипін, О. Пресняков та ін. На їхню думку, Київська Русь не могла бути заснована росіянами, бо на час її постання в IX ст. великоруська гілка східних слов'ян ще взагалі не існувала.

Варто навести маловідомі широкому загалу міркування російського історика К. Кавеліна з праці «Мысли и заметки о русской истории» [3].

Хоча ця праця вперше вийшла друком ще 1866 р., офіційні історики Російської імперії та Радянського Союзу, фактично, ігнорували її. На думку відомого російського історика М. Покровського, це пояснюється невідповідністю думок К. Кавеліна офіційній імперській історичній концепції. Говорячи про етногенез росіян, останній стверджує: «... Мы прожили не тысячу лет, а гораздо меньше. Раскроем первую нашу летопись, которая писалась во всяком случае не позже XI в. Составитель ее знает малороссиян и перечисляет разные отрасли этой ветви русского племени; называет северо-западные отрасли того же племени; кривичей (белоруссов)..., но замечательно, что великоруссов он вовсе не знает. Где же были тогда великоруссы? О них в перечислении племен, живших в теперешней России, не упоминается ни слова... Из его совершенного умолчания следует заключить, что в то время этой... ветви русского племени еще не существовало. Таким образом, мы имеем все основания предполагать, что великоруссы образовались в особую ветвь не ранее XI века... Спрашивается, что же такое великоруссы?.. Восточная отрасль русского племени образовалась частью из переселенцев из Малороссии и северо-западного края на финской земле, частью из обруселых финнов... Обрусевшие финские племена внесли новую кровь, новые физиологические элементы в младшую ветвь русского племени...»

Врешті-решт навіть такий офіційний історик царської Росії, як В. Ключевський, визнав, що великорос вперше вийшов на арену історії лише в особі Андрія Боголюбського. Тобто сталося це лише у XII ст., а це означає, що і княжий Київ, і держава Русь X ст. аж ніяк не могла бути результатом творчості російського народу, якого на той час ще не існувало. «Историческая деятельность древнего Киева принадлежит южной отрасли», - пише інший росіянин О. Пипін. Лідер російської історичної науки 20-30-х років XX ст. М. Покровський також визнавав «Київську Русь Малоросією, тобто Україною».

Отже, самі російські історики ще у XIX ст. відходять від офіційної імперської концепції етнічної історії Східної Європи, за якою фундаторами Київської Русі були росіяни. Усі ці радикальні зрушення в поглядах провідних російських істориків сталися завдяки зусиллям згаданих видатних українських вчених другої половини XIX - початку XX ст., які переконливо показали праукраїнську етнічну суть Південної Русі IX—XIII ст. Вагомий внесок у вирішення цієї проблеми зробив М. Грушевський, який генетично пов'язав українців з ранньосередньовічними антами IV-VI ст.

Отже, Середнє Подніпров'я на час постання держави Русь вже було заселене українцями на середньовічному етапі розвитку. Цей етнічний принцип було покладено в основу історії східного слов'янства, засадничі принципи якої викладені в згаданій статті 1904 р., що підсумувала тривалу дискусію щодо київської історичної спадщини. Дослідник переконливо показав, що: «Київська держава, право, культура були утвором однієї народності, українсько-руської; Володимиро-московська - другої, великоруської... Київський період перейшов не у володимиро-московський, а в галицько-волинський XIII віку... Володимиро-московська держава не була ані спадкоємницею, ані наступницею Київської, вона виросла на своєму корені... Общеруської історії не може бути, як немає общеруської народності» [4]. А якщо «Київська держава, право, культура були утвором однієї народності, українсько-руської», то остання, очевидно, постала раніше Київської Русі і, за М. Грушевським, походить від антів IV-VI ст. Тобто на початок XX ст. ранньосередньовічна версія походження українців була визнана не тільки українськими, але й значною частиною російських вчених.

Однак нове піднесення Російської імперії в її радянській модифікації в атмосфері переможної ейфорії повоєнних років спричинило інтенсивні пошуки модернізованих неоімперських історичних схем, які б легітимізували тотальний контроль Москви над народами Східної Європи. Оскільки відстояти російський статус княжого Києва на той час вже було неможливо, треба було виключити його з української національної історії. Інакше завоювання Росією Південної Русі-України втрачало свою легітимність і виглядало не як справедливе повернення великоросами своєї історичної спадщини, а як окупація етнічних земель сусідів.

У повоєнні роки цю проблему вирішує В. Мавродін, концепція давньоруської народності якого, попри нищівну критику російських колег, була підтримана ЦК КПРС у тезах 1954 р. «Про святкування 300-річчя возз'єднання України з Росією». Її суть полягала в тому, що державу Русь зі столицею в Києві заснували не українці чи росіяни, а представники окремого східнослов'янського етносу - давньоруської народності. Остання була розчленована внаслідок окупації території Русі татарами, Литвою та Польщею. Так, зі злої волі сусідів з уламків давньоруської народності у пізньому середньовіччі постали росіяни, українці та білоруси. Нібито заповітною мрією цих братніх східнослов'янських народів, що виникли внаслідок агресії сусідів, було возз'єд-

нання в єдиній державі. З цих позицій захоплення Москвою та Петербургом територій України та Білорусії фактично виглядає як поновлення історичної справедливості і здійснення заповітної мрії про возз'єднання з росіянами самих українців та білорусів.

Отже, концепція давньоруської народності надає історичної легітимності імперській експансії царської, а пізніше і більшовицької Росії у Східній Європі. Вона постала у повоєнній сталінській Москві, будувалася без серйозної аргументації і без будь-якої дискусії з прибічниками концепції історії східного слов'янства М. Грушевського. Відверта підтримка неоімперської за своєю суттю історичної конструкції ЦК КПРС вивела її за межі наукової дискусії в політичну площину. Вона стала офіційною радянською схемою історії східних слов'ян і радянські медієвісти були змушені відштовхуватися від неї [5].

Водночас переконливі аргументи М. Грушевського та прибічників його версії україногенези лишилися в силі. Відкрито стати на ці позиції українські історики до набуття Україною незалежності не могли через ідеологічний контроль з боку держави. Але не сталося справжнього відродження ранньосередньовічної концепції походження українців і за 14 років незалежності, незважаючи на серію статей Я. Дашкевича, М. Брайчевського, Я. Ісаєвича, Г. Півторака, В. Барана, автора цих рядків [6].

Навпаки, з'явилися нові модифікації пізньосередньовічної версії походження українців. Їх продукують деякі представники нової генерації істориків, які вперто не помічають деякі універсальні закони етністоричного розвитку Європи, за якими зародження більшості великих етносів середньої смуги Європи сталося в ранньому середньовіччі. Саме з V-VII ст. ведуть початок своєї етнічної історії французи, іспанці, англійці, чехи, серби, поляки, а також українці, за М. Грушевським та його прибічниками.

Європейська етнологія визнає, що коріння польського етносу сягає дзедзицької культури VII ст. Якщо визнати, що українці зародилися лише у XIV ст., то невелика річка Сян, що розділяє польські та українські етнічні землі, стає нездоланим Рубіконом. Адже виходить, що етністоричні процеси на східному українському березі відставали від процесів на західному боці Сяну на 700 років. Такий парадокс може виникнути лише у разі помилкового визначення часу народження або українців, або поляків. Оскільки висновок про ранньосередньовічне коріння останніх відповідає нормам сучасної європейської етнології і визнається навіть поза межами Поль-

щі, то відповідь очевидна. Інакше кажучи, пізньосередньовічна версія походження українців помилкова, бо суперечить універсальним законам етнотворення середньовічної Європи. Тому всі спроби продовжити життя породженій кремлівськими ідеологами сталінської Москви концепції давньоруської народності шляхом її модернізації чи залучення новомодних віянь у світовій історичній науці приречені на поразку. Надто велике число фактів та наукових розробок у галузях етнографії, історії, археології, лінгвістики, антропології свідчить на користь зародження українського етнокультурного організму на початку середньовіччя.

Останнім часом з'явилися спроби модернізації офіційної радянської версії походження східних слов'ян від давньоруської народності [7]. Нібито вона існувала, але не як етнічна, а як культурно-політична єдність, представлена державою Русь. Фактично, така позиція є завуальованою формою капітуляції прибічників давньоруської народності. Адже ніхто ніколи не ставив під сумнів існування Русі, а заперечувався лише факт її творення окремим східнослов'янським етносом - давньоруською народністю. Принципово важливим є той факт, що концепція ДРН народилася в ході саме етнологічних досліджень витоків східнослов'янських народів та їх національної історії. Адже сама назва цього явища (народність) однозначно вказує на етнічну сутність цього поняття, заперечення якої, фактично, веде до заперечення існування в минулому самого явища [8].

Нещодавно В. Балашок, на відміну від апологетів ранньосередньовічної версії походження українців Я. Дашкевича і Л. Залізняка та прибічника давньоруської народності П. Толочка, які лише «намагаються витримати принцип науковості», спробував «об'єктивно... і справді по науковому дослідити проблему походження українського народу» [9]. В основі його концепції народження українців на рубежі XII—XIII ст. лежить сумнівне, на нашу думку, твердження, що «для формування кожного народу важливим було охоплення території єдиною державою». А як бути з бездержавними етносами, яких в усі часи було більше, ніж держав? Наприклад, сьогодні різноманітних етнічних спільнот, у тому числі і сформованих народів, у світі відомо близько 3000, а держав усього 200. Про те, що народження етносів далеко не завжди відбувається в лоні держави, свідчить поява найдавніших етнічних спільнот ще у верхньому палеоліті.

Перші держави англійців, французів, поляків, чехів та інших великих етносів середньої смуги

Європи з'явилися у IX-X ст. Однак часом зародження згаданих народів європейська етнологія вважає раннє середньовіччя, коли на карті Європи з'явилися праанглійські племена англів, саксів, ютів; прапольські - віслян, лендзян, кашубів, мазовшан, слензян; прачеські - чехів, лучан, седличан, гбанів тощо. За аналогією українську етнічну історію слід починати не з Київської Русі, а з її племінної підвалини, тобто з появи на українських етнічних землях у V-VII ст. антів, склавинів, дулібів, волинян, деревлян, полян, уличів, тиверців, білих хорватів. Тобто великі європейські народи, в тому числі й українці, на початку своєї етнічної історії пройшли додержавну (племінну) фазу розвитку, яка припадає на раннє середньовіччя (приблизно V-X ст.).

Сучасна етнологія розглядає народи як етнокультурні організми, що зазвичай народжуються в процесі поєднання етнокультур народів-попередників, проходять початкову фазу консолідації окремих споріднених етнографічних груп чи племен, а досягнувши зрілості, консолідуються в єдиній державі, набуваючи нового статусу нації (середньовічної чи модерної) з єдиною самоназвою [10]. Рано чи пізно етноси старіють і дезінтегруються, передаючи елементи своєї етнокультури народам-спадкоємцям. Отже, формування етносу як організму триває усе його життя і завершується лише з його смертю (дезінтеграцією). Тому важко погодитися з твердженням В. Балущка, що кінець XII - початок XIII ст. були часом «завершення формування єдиного (українського.- Л. 3.) етносу».

Якщо український народ з'явився лише напередодні татарської навали, то хто населяв княжий Київ та Південну Русь у X-XII ст? Двохсотрічна історіографія передбачає три варіанти відповіді на це питання: 1) великороси; 2) давньоукраїнці; 3) давньоруська народність. Усі три можливі варіанти докладно розглядалися різними дослідниками, в тому числі й автором цих рядків [11].

Від заснованої М. Карамзіним та М. Погодіним версії заснування Київської Русі великоросами ще на початку XX ст. відмовилися не тільки українські, а й російські дослідники [12]. Саму можливість заселення Південної Русі українцями з моменту виникнення тут держави В. Балущок заперечує. Лишається лише третій, парадоксальний варіант відповіді на поставлене запитання - давньоруська народність, в існування якої мало хто вірить. Отже, за версією народження українців на рубежі XII-XIII ст. В. Балущка, хоче він того чи ні, передбачається існування до цього часу на землях Південної Русі міфічної, на думку

більшості сучасних дослідників, давньоруської народності.

Крім того, поява 8 сторіч тому на землях Південної Русі українців свідчить про зміну населення в регіоні, що не фіксується ні письмовими, ні археологічними, ні антропологічними джерелами. Ніщо не свідчить, що в княжих Києві, Чернігові, Переяславі, Володимирі та Галичі на початку XII ст. мешкав один народ, а вже у кінці цього ж сторіччя - інший, а саме українці. Якщо ж останні були прямими генетичними спадкоємцями своїх попередників на цих землях, то часом народження українського етносу слід вважати не рубіж XII-XIII ст, а час появи на історичній арені цих попередників, попри те, що вони користувалися етнонімом «руські», а не «українці». Адже середньовічні народи нерідко змінювали етноніми. Ляхи стали поляками, волохи - румунами, московіти - росіянами, а руські - українцями. Безперервність етнокультурного розвитку на етнічних українських землях від антів та склавинів через Південну Русь, козацьку Україну до сучасних українців переконливо свідчить про їх народження саме в ранньому середньовіччі. Народження у цей же час інших великих народів Європи (англійців, французів, іспанців, чехів, поляків, сербів та ін.) підтверджує цей висновок. Адже закони етноісторичного розвитку Європи універсальні.

Прибічниками заселення Південної Русі давньоукраїнцями з часів виникнення тут держави Русь були не тільки провідні українські, а й значна частина авторитетних російських істориків та мовознавців: М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, М. Драгоманов, М. Дашкевич, О. Потебня, А. Кримський, М. Грушевський, К. Кавелін, О. Пипін, О. Пресняков, М. Любавський, М. Покровський, В. Петров, М. Брайчевський, М. Чубатий, С. Смаль-Стоцький, І. Огієнко, О. Тараненко, Ю. Шевельов, Г. Півторак, В. Німчук, Я. Дашкевич, Я. Ісаєвич, В. Баран, Л. Залізник та ін. [6].

Позиція цих дослідників базується на розгалуженій системі фактів та аргументів, створених кількома поколіннями вчених протягом останніх півтори сотні років. Ця потужна аргументація не була зруйнована навіть зусиллями кількох генерацій великодержавних істориків, радянських ідеологів та борців з українським націоналізмом з ЧК, НКВС та КДБ. Таким чином, стверджуючи, що українці з'явилися в Південній Русі лише напередодні приходу татаро-монголів, доведеться не тільки визнати імперські ідеологеми, що до них там мешкали або великороси, або давньоруська народність, а й спро-

стувати перевірену часом переконливу аргументацію кількох поколінь прибічників давньоукраїнського етнічного статусу Південної Русі не з XIII ст., а з раннього середньовіччя. Без критичного аналізу аргументів згаданих авторитетних вчених XIX-XX ст. запропонована версія походження українців приречена лишитися як безпідставна декларація.

І останнє. Якщо на початку XIII ст., на думку В. Балушка, формування українців завершилося, то коли воно почалося? Інакше кажучи, автор повертається до питання, яке є заголовком статті: «Коли народився український народ?» Отже, стаття не допомогла у вирішенні задекларованого її автором завдання.

Крім старої радянської версії походження українців з пізнього середньовіччя (XIII-XV ст.), що базується на радянській концепції давньоруської народності та її модерних модифікацій, за роки незалежності в середовищі аматорів забуяла новітня романтично-фантастична версія трипільського коріння українців. Незважаючи на повне неприйняття фахівцями цього квазінаукового покруча та його неодноразову критику автором цих рядків [13], цей відвертий неоімперський міф має досить широке коло прихильників серед свідомих українців. Як відомо, культура Кукутени-Трипілля сформувалася 7,5 тис. років тому на території Румунії, звідки її носії просунулися на Правобережну Україну. Отже, прибічникам трипільської версії походження українців доведеться визнати, по-перше, що усі ми родом з Румунії і не є автохтонами в Україні, а по-друге, що українці - найдавніший народ у світі і нам 7500 років. І те, і друге повністю суперечить усім відомим науковим фактам з україногенези. До того ж постає питання, чому, власне, трипільці були українцями, а не стародавніми румунами? Адже культура Кукутени, східною гілкою якої було більш пізнє Трипілля, продовжила свій розвиток на теренах Румунії паралельно з останнім.

Після тривалого перебування в статусі «молодшого брата» нам дуже хочеться бути найстаршими з народів світу, якому усі вони завдячують світлом цивілізації. Замішана на постколоніальному комплексі меншовартості, щирому патріотизмі, аматорстві та зрозумілій недовірі до офіційної науки трипільська версія україногенези являє собою типовий приклад псевдонаукової міфотворчості. Користь від неї Україні сумнівна, а шкода очевидна. Крім того, що в наш непростий час дезорієнтується і вводиться в оману громадськість, дискредитується українська історична наука в ідеологічній боротьбі за місце України в сучасному світі.

Останнім часом апологетом цієї антинаукової фантастики став народний академік Ю. Шилов, який виклав її суть в своїх останніх брошурах «Победа» (2000) та «Праслов'янська Аратта» (2003) [14]. Після двох років плідної праці в «Російському Об'єднаному Русі», що бореться з «колоніальною експансією Заходу... за об'єднання братів-слов'ян у єдиний економічний простір і оборонний союз на території колишнього СРСР», він повернувся з Москви до Києва, де активно пропагує свою політизовану казку про найдавнішу у світі трипільську державу Аратту. «Включивши екстрасенсоріку і ясновидіння», Ю. Шилов [15] (2003, с. 3), дійшов висновку, що Трипілля-Аратта було не тільки матір'ю усіх стародавніх цивілізацій (Шумер, Єгипет, Китай тощо), а ще й колискою трьох братніх народів - українців, росіян та білорусів. Після її розпаду (звичайно ж зі злої волі сусідів - євреїв, греків, латинян) частина трипільців гапіла в болота Полісся і започаткувала білорусів. Ті, що лишилися в Україні, стали пращурами українців. Росіяни, за Ю. Шиловим, є нащадками найактивнішої частини трипільців, які нібито сіли на кораблі крито-мікенського типу і подалися до Малої Азії, де започаткували легендарну Трою [16].

Після спалення Трої греками її захисники трипільці-росіяни втекли до Італії. Пропливаючи повз Грецію, вони побачили там чорнявих людей, яких назвали «граками» [17]. На думку Ю. Шилова, саме так виник етнонім «греки», а легендарний герой Одисей звався так, бо був родом з Одеси!?

На Апеннінському півострові присутність росіян нібито фіксує етнонім «етрусски», що, за Ю. Шиловим, означає «это русские». Хитрі латиняни, будуючи Римську імперію, вигнали бідних етрусків, і ті попливли світ за очі в далеку Скандинавію, де прославилися під іменем норманів-вікінгів. Пізніше ці літописні вікінги-варяги нарешті повернулися на свою колишню трипільську батьківщину у Подніпров'я, де започаткували державу Русь. Після татарського погрому Києва варяги-великороси нібито помандрували на Верхню Волгу будувати Російську імперію. Таким чином, остання, за Ю. Шиловим, є «прямою спадкоємицею найдавнішої держави Аратти, а отже, хранителькою етнокультурного кореня індоевропейських народів та земної цивілізації взагалі. З крахом Російської імперії почався смертоносний процес», який загрожує усьому людству, і зупинити його можна лише об'єднанням Росії, Білорусії та України [18].

Не коментуючи настільки ж абсурдні, як і бездоказові марення «спасителя людства» Ю. Ши-

лова (як він сам себе називає), зверну лише увагу на їх відвертий неоімперський характер. Виявляється, трипільська археологічна культура - це все та ж колиска трьох братніх народів, що розпалася зі злої волі сусідів. Однак трипільській колисці східних слов'ян не 1000 років, як давньоруській, а 7000 років, що, звісно, зобов'язує до чергового «єднання», зрозуміло з ким, під ким і проти кого.

Так квазіпатріотична трипільська версія походження українців, яка нібито має піднести Україну і українство в очах сусідів, трансформувалася в черговий банальний міф, що знову тягне нас в старе імперське стійло «єдиної і неділимої».

Дивує, що ця шовіністична маячня зібрала під свої прапори значну частину свідомого українства - від мрійливих романтиків до деяких відомих політиків, народних депутатів. Народний академік, як відомий крисолов середньовічної казки, награвучи на сопілці солодкі трипільські мелодії, завів багатьох українців-романтиків у драговину нового імперського псевдоісторичного міфу, що кличе українців до чергового єднання зі східними сусідами для подальшого протистояння цивілізованій Європі.

Змушений констатувати, що за роки незалежності започаткована патріархом української історії М. Грушевським, перевірена кількома поколіннями українських і зарубіжних дослідників, глибоко аргументована ранньосередньовічна версія походження українців виявилася затиснута між Сциллою та Харібдою двох імперських псевдоконцепцій україногенези - трипільською Араттою і давньоруською народністю. Ці дві модифікації імперського міфу про колиску трьох братніх народів фальсифікують реальну історичну картину з очевидною метою створення ідеологічного підґрунтя для реанімації імперії. Особливо прикро те, що в утвердженні у свідомості української громадськості чергового неоімперського міфу беруть активну участь і деякі відомі політики.

Зрозуміло, що за цих умов затвердження започаткованої сто років тому правдивої концепції походження українського народу все ще лишається справою майбутнього. Без вирішення цього ключового питання національної історії неможливе завершення формування історичної свідомості українців, що, у свою чергу, гальмує остаточне формування модерної української нації.

1. Грушевський М. С. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства // Статті по славяноведенью.- СПб., 1904.- Вип. 1.- С. 298-304.
2. Залізняк Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність // Пам'ять століть.- 1996.- № 2.- С. 2-14; *Він же*. Де, як і коли виникла давньоруська народність // Пам'ять століть.- 1998а.- № 6.- С. 2-15; *Він же*. Давньоруська народність. Історія проблеми // Наукові записки НАУКМА.- К., 1999.- Т. 9.- С. 202-211.
3. Кавелин К. Д. Мысли и заметки о русской истории // Собрание сочинений.- СПб., 1987.- Т. 1.- С. 598-600.
4. Грушевський М. С. Вказ. праця.
5. Залізняк Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність // Пам'ять століть.- 1996.- № 2.- С. 2-14; *Він же*. Де, як і коли виникла давньоруська народність // Пам'ять століть.- 1998а.- № 6.- С. 2-15; *Він же*. Давньоруська народність. Історія проблеми // Наукові записки НАУКМА.- К., 1999.- Т. 9; *Він же*. Первісна історія України.- К., 1999а.- 264 с; *Залізняк Л.* Якщо росіяни лехіти, то чи була давньоруська народність? // Наукові записки НАУКМА.- К., 2000.- Т. 18.- С. 53-60; *Він же*. Проблема етногенези українців з позиції сучасної європейської етнології // Магістеріум. Археологічні студії.- К., 2001а.- Вип. 6.- С. 49-56; *Він же*. Давньоруська народність: нова версія старого міфу // Етнічна історія народів Європи.- К., 2001б.- Вип. 9.- С. 12-21; *Він же*. Чи скресла крига давньоруської народності над Київською Руссю? // Магістеріум. Археологічні студії.- К., 2003.- Вип. П.- С. 82-94.
6. Брайчевський М. Про походження українського народу // Матеріали до української етнології.- К., 1995.- Вип. 1 (4).- С. 72-82; *Він же*. Етногенетичні проблеми походження українського народу // На службі Кліо,- Київ-Нью-Йорк-Львів, 2000.- С. 137-155; *Дашкевич Я.* Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України // Україна: наука і культура.- К., 1993.- С. 44-53; *Піторак Г.* Українці: Звідки ми і наша мова.- К.: Наук. думка, 1993.- 200 с; *Ісаєвич Я.* Походження українців: історіографічні схеми і політика // Матеріали до української етнології.- К., 1995.- Вип. 1 (4).- С. 103-114; *Залізняк Л.* Нариси стародавньої історії України.- К.: Абрис, 1994.- 255 с; *Він же*. Походження українського народу.- К.: Бібл. українця, 1996а.- 80 с; *Він же*. Походження українського народу // Матеріали до української етнології.- К., 1995б.- Вип. 1 (4).- С. 115-123.; *Він же*. Від склавинів до української нації.- К.: Бібл. українця, 1997.- 256 с; *Він же*. М. Ю. Брайчевський і походження слов'янських народів // Михайло Брайчевський. Вчений і особистість.- К., 2002.- С. 67-83; *Він же*. Чи скресла крига давньоруської народності над Київською Руссю? // У Магістеріум.- Археологічні студії.- К., 2003.- Вип. 11.- С. 82-94; *Баран В. Д.* Давні слов'яни.- К., 1998а.- 333 с; *Він же*. Велике розселення слов'ян // Археологія.- 1998б.- № 2.- С. 30-37.
7. Ruthenica.- К., 2002.- С. 25-40.
8. Залізняк Л. Л. Чи скресла крига давньоруської народності над Київською Руссю? // Магістеріум.- Вип. 11.- Археологічні студії.- К., 2003.- С. 82-94.
9. Балушок В. Коли ж народився український народ // Дзеркало тижня.- 2005.- № 15.
10. Залізняк Л. Л. Проблема етногенези українців з позиції сучасної європейської етнології // Магістеріум. Археологічні студії.- К., 2001а.- С. 49-56.
11. Залізняк Л. Л. Вказані праці.
12. Залізняк Л. Л. Давньоруська народність. Історія проблеми // Наукові записки НАУКМА.- К., 1999.- Т. 18; *Він же*. Від склавинів до української нації.- К., 2004.- С. 78-93.

13. Залізник Л. Л. Новітні міфи в індоєвропейстиці Східної Європи // Археологія.- 2002.- № 4.- С. 88-98; *Він же.* «Свиня як критерій нордичних народів та семітів» // Київська старовина,- 2002.- № 3,- С. 152-160; *Він же.* Трипілля очима науковців і політиків // Археологія.- 2004.- № 3.- С. 95-103; *Він же.* Про трипільців, семітів та нардепів-трипільцязнавців // Дзеркало тижня.- 2004.-№ 18-19.
14. Шолов Ю. Победа.- К., 2000.- 111 с; *Він же.* Праслов'янська Аратта.-К., 2003.-93 с.
15. Шолов Ю. Праслов'янська Аратта. - С. 3.
16. *ВВІ же.* Победа.- С. 75, 76.
17. *Він же.* Праслов'янська Аратта.- С. 40.
18. *Він же.* Победа.- С. 75, 92, 105.

L. Zaliznyak

THE GENESIS OF UKRAINIANS.
IN THE GRIPE OF IMPERIAL MYTHS

The history of any nation begins since its subject's birth. But on the 14 years of independence the Ukrainian science hasn't yet formed the conception of the genesis of Ukrainians in the social consciousness. This key problem remains in the gripe of imperial myths, between the Scylla of the Old Russian nationality and Harybda of sacred Trypillian Arata.